

A MISKOLCI EGYETEM TEXTOLÓGIAI MŰHELYÉNEK FÜZETEI

I.

Szerkeszti Kovács Sándor Iván, Kovács Dániel, Porkoláb Tibor

BESSENYEI ANNA
VERSEI

Az 1815. évi sárospataki kiadás hasonmása

Utószavak:

KOVÁCS SÁNDOR IVÁN:

Bessenyei Anna műveinek sorsa és kutatástörténete

BÉKÉSI GÁBOR – KERÉKGYÁRTÓ GIZELLA – M. PAPP ZSOLT:

Bessenyei Anna irodalmi hagyatéka

*Különlenyomat a Kazinczy Ferenc Társaság
Széphalom című évkönyvének 7. kötetéből*

Sátoraljaújhely, 1995

2003 JUN 30.

511915

Bt 1

N° 294. - 4. a. 34.958. III.

BESSENYEI ANNA'
VERSEI.

KÉSZÜLT
GÁVÁN, 1815. ESZTEND.

S. PATAKON
NYOMTATTATOTT 1815-ben.

*A Tiszáninneri Református Egyházkerület
Sárospataki Tudományos Gyűjteményeinek
egyik becses kincse*

Bessenyei Anna

*1815-ben Sárospatakon kinyomtatott verseskönyve,
melynek – tudomásunk szerint – ez az egyetlen,
hazai közgyűjteményben reánk maradt példánya.*

*Vállaljuk az ebből fakadó megtisztelő terhet,
s teljes terjedelemben, hasonmás formában
tesszük újra közzé az 55 oldalas könyvecskét,
így olvasóink egy irodalmi ritkasággal találkozhatnak.*

*Kovács Sándor Iván professzor
és tanítványai utószavaival*

*A MISKOLCI EGYETEM TEXTOLÓGIAI MŰHELYÉNEK FÜZETEI
első köteteként különlenyomatban is kiadjuk
az évkönyvünk 301-368. oldalain megjelent anyagot,
hogy az utókor visszafogadhassa Bessenyei Anna alakját
a magyar irodalmi hagyományba.*

(A Szerkesztő)

1140 / 1974

a. 31. 958

KEDVES EMBER-TÁRSAIM!

Ezt az egynehány Verset olvassátok-meg; szabaddá teszek benneteket, akár ítéljétek, akár szeressetek, nékem mind egygy; tudjátok azt, hogy a' kik ítélnek, megítéltetnek azok is, a' kik pedig szeretnek, szerettetnek. A' hol hibázom, tőrjétek-el bennem, mint-hogy én úgy sem vagyok Poéta, hanem csak egy lakos a' Világban, a' ki így érzek, és így gondolkodom, a' mint leírtam itt. Ezzel csak azt akartam az értelmeseknek észekre adni, hogy vagyon nekik rejtekben egygy olly Leány embertársok, a' ki az Istent féli, a' virtuos embereket szereti, a' kiből származnak az életnek legszebb, legjobb tselekedetei.

(4)

Egynehány Levelre fognak találni Olvasóim e' köz't a' kis Munkám köz't, melyeket lehetetlen vólt nékem hideg vérrel elhallgatnom; hanem éppen olyan szeretettel vettem, a' millyennel irták. Ezekben érzem azt az igazságot, hogy a' szeretet-neveli a' szeretetet, a' tisztelet a' tiszteletet. — Kár lett volna ilyen szép Leveléken kalátsot sütni tsak, hadd lássák az okosok idővel az okosoknak jutalmát. Ha pedig lessz olyan, a' ki ezen megtsóválja a' fejét, és ezt fogja mondani: hogy ez a' Leány nagyravágyó, igazán fogja mondani; mert az vagyok, még pedig ama' nagy ditsösségre vágyó, mellyben a' Krisztus a' szeretet' és virtus' jutalmát osztogatja; és arra a' nagy tiszteletre vágyok, mellyet a' hívek' Attya ígér azoknak, kik őtet lélekben igazán tisztelik; éppen azért okoskodom, azért keresem a' ditsösség' útját, hogy igazán nagyra vágyok. Távoly is légyen eggy okos halandótól, hogy szántsándékkal úszna a' bün' moslékjában, mint a' tekenös-béka; sőt inkább felfelé repdesek én, mint a' sas, a' véghetetleniséget és

(5)

azt a Világot keresni, mellyben a boldogság és igaz öröm lakoznak. — Hogy pedig méltóságosnak ír nemelley betsülöm, arra is azt mondom, hogy az vagyok; mert a kibesz a Krisztus' lelke 's kegyelme van, méltóságos ember az. Ne siess hát édes ember-barátom ítélni, hanem szeretni; mert én téged nem ítéllek, hanem szeretlek. Hidd-el, hogy sokkal inkább szeretném én az ilyen nagyra vágyókat, mint azokat, kik tsak arra vágyanak, hogy a Világ szerént nagy tetejü, igen kitsiny karimájú görbe kalapjok legyen, a melly alatt osztán hijába süti-el a Nap az orrokat; mert azzal semmit nem gondolnak, tsakhogy egyenes nyakkal, görbe kalappal járkalhassanak, tzifra pipával, mellynek szárára gyöngyökből rakják a neveket, hogy annál fogva szüntelen füstölhessen vele, akár fáj, akár szédül a fejem tőle, semmit nem figyelméz rá; mert szokás az a füst. Vallyon ilyen é az igaz nagyság? be sokat különböz az én választásom ezektől. Én ládd az Isten' akaratjához szabom magamat, te pedig a Világhoz, még is megítélsz; melléik

(6.)

már nagyobb, a' Világ é, vagy az Isten?
mond-meg édes Rokonom! Úgy é hogy nem
a' Világ teremtette az Istent, hanem az Is-
ten a' Világot; ha hát tsak az Isten minden,
ő tarthat, ronthat, áldhat, verhet; ne dispu-
táljuk parantsolatját, ne húzzuk vonjuk az
időt, mint a' rossz szolga; hanem szeressük
egymást, még pedig szaporán, hogy jól lé-
gyen dolgunk. Írta Gáván.

Bessenyei Anna,

I.

Élek; félék; sírok; írok; gondolkozom;
Nyugodnom nem lehet, szüntelen dolgozom.

* * *

AZ ÉG SZEMLÉLÉSÉN VALÓ ELRAGADTATÁS.

Az Ég' szemlélésc vezérel bennünket
Halhatatlanságra, 's biztatja lelkünket
Olly ditső Menyország' bizonyos létével,
Hol a' Fő-Valóság lakozik népével,
Ama' régi Világ' ékessége Plátó,
Ki a' Tudományban vólt messzire látó,
Itt mulat a' tiszta gyönyörűség között;
Halhatatlanságot magára öltözött.
Érzésenet, tehát én is felbuzdítom,
Az Örökkévaló' székéhez mozdítom.

(9)

Mi az, a' mi után olly sebessen futol,
Reménylven, hogy majd sok örömökre
jutol?

E' kétség' határán, hol nintsen védelem
A' veszélyek ellen; tsak bú, gond 's fé-
lelem.

Émold-fel szemedet, lásd-meg az Egeket,
Tsudáljad bámúlva ki tartja ezeket.

Melly tágas Theátrom ez a' hív lelkeknek,
Örök lakó-helye marad ez, ezeknek.

Siess hát, ne mulass, e' szent társaságba,
Ne töltsd az idődet haszontalanságba.

Légy mellette mindég a' Mindenhatónak,
Kerüld veszedelmét a' kénköves tónak.
Légy okos, légy szelíd, szeress embere-
ket,

Szeretettel te is fogadd-meg ezeket.
Mert az idő rövid, a' veszedelem sok!

Régen mondják már ezt tudod az okosok.
Még is a' pályádat olyan resten futod,
Pedig mulandó vagy, te magad jól tu-
dod.

Gyere azért velem, hívjuk segítségre
Az örökké Élőt, 's ne menj setétségre.

Légy a' Világosság' sija, hogy idvezülj,
Az öröm' 's ditsőség' özönébe merülj.

(10)

III.

A' HALOGATOTT REMÉNYSÉG' IDE-
JÉN.

Képzelődésemnek sebessége lankad,
 A' kétségnek sűrű fellegében akad.
 Az egész Világot szomorúan nézem,
 Eggyik bűt a' másra szüntelen tetézem.
 A' viszontagságnak irtóztató árja
 Zúg, ijjeszt, szívemet igen sűrűn járja.
 De akár mint zúg is, nagyon még sem fé-
 lek,

Sőt az Isten mellett bátorsággal élek.
 Itt lelem ő nála a' gyönyörűséget,
 Itt nem érzem soha a' keserűséget.
 Most is hát Istenem ne légy messze tőlem,
 Mindent valami bűn tisztíts ki belőlem.
 Hogy én a' kegyelem' edénye lehessenek,
 Végre a' ditsőség' helyére mehessenek.

(11)

IV.

*Magamat tsudálok ; az Istent mindenk' Te-
remtőjének, örökké élő Valóságnak val-
lom, érzem, hiszem.*

Lettem, vagyok, múlok, ismét leszek, de
mi?

Nem tudom, búsúlok, nem vigasztal sem-
mi.

Az erőm, az időm, vagyonom, szépségem,
Nem állhatnak ellent, romlik az épsé-
gem.

Állapodjunk-meg itt, lássuk ezt a' tsudát,
Tanuljuk ezt inkább mint akármitsodát.
Ember! mond-meg nékem, semmiből hogy
lettél?

Változást, büntetést, törvényt kitől vet-
tél.

Hol vóltál? mi vóltál? addig míg nem él-
tél?

Míg nem teremtettél úgy é nem is fél-
tél.

Ha hát teremtettél nem vagy igen régi,
Hogy foghatod azt meg a' kinck nints
végi.

(12)

Hidd, reményld hogy vagyon örökkévaló-
ság,

Mellyben uralkodik a' legfőbb Valóság,
Látod, az ég, a' föld, 's minden a' mi vagyon
A' Teremtő' léttet bizonyítja nagyon.

Hogy vagyon Ő és lessz, lettünk mi is tőle,
Súgározunk most is látod ki belőle.

Hogy ember-Istenek legyünk, 's néki más-
sa,

Hatalmát, Jóságát mindenikünk lássa.

Jertek hát borúljunk mélyen le elibe,

Mulandó dolgokat ne tegyünk felibe.

Örökké élő ő, 's Királya mindennek,

Áldása, tsapása véghetetlen ennek.

Állj-meg hát halandó! hová futsz vakme-
rön?

Nem vehetsz hatalmat a' mennyei erőn.

Isten ez, nem ember, hogy birkozol vele?

Tudod azt hogy lélek, természeted' fele.

Hát tsak azért vólnál köz'tünk halhatatlan,

Hogy a' szenyvedésed lessz változhatat-
lan,

Ha már valóság vagy, semmivé nem leszél,

Majd változhatatlan nagy büntetést ve-
szel.

Nem úgy, gyere velem kövessük az Istent,

Ez a' fő boldogság, hagyjunk hátra min-
dent.

(13)

A' valóságos bölts beszéllget magával,
És nem ellenkezik az önnön javával.

Szereti, tselekszi Istene' törvényét,

Abba határozza ditsössége fényét.

Látja hogy itt minden, valami van, rom-
lik,

Maga is porból van, és mindég tsak om-
lik.

A' halál' félelme mélyen van szívében,

Hallgat, társalkodik Istennel mívében.

Nem áll neki ellent a' Világ' szépsége,

Isten és emberi szeretettel ég e'.

Mi ennek az oka? ez: mert érzi benne,

Hogy ha így nem tenne, Istené nem len-
ne.

Mit mondasz ezekre? jer te is! örüljünk,

Hogy a' Mindenható' helyére kerüljünk.

Tsak ő az egyedül, a' ki magától él,

Nem retteg, nem szenyved, változástól
nem fél.

(14)

V.

MIKOR TAPASZTOLOM HOGY AZ
EMBEREK INKÁBB KÖVETIK A' BÜNT
MINT A' VIRTUST.

Elrejttem magamat a' magánosságba,
Nem mulatok tovább már a' gonoszság-
ba.

Isten és értelem lakoztatok velem,
. Megelégedésem' veletek nevelem.
Melly édes öröm fog buzogni belőlem,
Hogy az Isten velem, ezt hallják felőlem.
Magamban hordozok úgy is eggy világot,
Elkerülhetem hát a' sok mulatságot.
Az öröm az élet igen kurta látom,
Ne mulass hát te is a' bűn köz't barátom.
Ember vagy, ne vétkezz, lelkedet emeld-fel.
Istenhez az Égre, 's örömöd ott leld-fel.
Tudod é hogy ki vagy, és mi végre lettél?
Erről talám eddig tudományt sem vettél.
Nem érzed é régen hogy halhatatlan vagy?
Azért a' kívánság 's vágyódás benned
nagy.

Mind azt erősítik ezek benned látod,
Én is erősítem eggy ember barátod,

(16)

Melleyen boldogsága' várát építheti,
 Hol viszontagságtól többé nem féltethi.
 Állj-meg hát halandó e' boldogság' halmán,
 Ne kapkodj szüntelen egyy kis férges al-
 mán.

Sőt térj vissza gyere, a' virtus' útjába.'
 Örömd' helyeztesd a' lelkek' Attyába.
 Itt lakik ő nálla a' halhatatlanság,
 Itt már minden való, nem bizonytalan-
 ság.

Én már ládd tzelomat ez útba kitettem,
 Az igaz virtusnak áldozatja lettem.
 Mulandó dolgoknak többé nem áldozom,
 A' valóságokra újonnan változom.
 Egyy Kezest keresek az ég és föld között,
 Ki az élet' s halál' tsatáján ütközött.
 Mikor az atyának haragját hordozta,
 'S a' hívő bünösök' kötelét óldozta.
 Mellyet az ördög még Édenben kötözött,
 Mikor egyy ártatlan asszony embert gyö-
 zött.

A' ki boldogságunk' első kezdete volt.
 De egyy parantsolat' rontásáért meghólt.
 Nem tsuda hogy egyy rút pokolnak lakosa
 Meg tsallhatta, mivel a' bünre okos a'.
 De nem boríthatta örök setétséggel,
 Mert a' Világ' Attya volt nagy segítség-
 gel.

(17)

Megnyitván előtte kegyelme' kútfejét,
 Hogy a' bűnök ellen ott találja helyét.
 A' melly kegyelemért imádjuk örökké,
 Ezt a' Mindenhatót 's maradjunk az övé.

VII.

EGGY BÚS PANASZ A' VISZONTAG-
SÁGOK KÖZ'T.

Világ' irtóztató szélveszes tengerén,
 Hánykódva evezem veszedelmes erén.
 Hol már a' szerentsét többé nem esmérem,
 A' szerentsétlen sors lévén a' vezérem.
 Melly kedvezés nélkül kézen fogva vezet,
 E' bánat' tengerén, hol más nem evezett.
 Jaj kitsoda vezet' engemet már vissza?
 E' helyről, hol szívem a' bánatot issza.
 Mert kinek szerentse gonoszt jó helyébe
 Ád; nints az ollyannak öröm a' szívébe,
 Sőt a' bánat miatt magát mindig vérzi,
 Annyira hogy semmi örömét nem érzi.
 Istenem hát te légy egyedül vezérem,
 E' bánat öröme'n mert neved esmérem.
 Tudom hatalmas vagy a' szabadításra,
 Hajlandó mindenkor a' vigasztalásra.

(18)

Ne hagyj elmerülni, fogd-meg a' jobb ke-
zem,

Hadd ne süllyedjek-el azért hogy vétke-
zem.

Vigasztalj- és segíts, nézzed azt a' szent
vért,

Mellyet a' Megváltóm ontott értem mint
bért.

Hogy én is Te veled lakhassam, az Égbe,
Istenem! hallgass-meg, kérésem' vidd-
végbe.

VIII.

EGGY IGEN KEDVES NÉNÉM' ATYA- FISÁGOS LEVELE.

Szerelmes kedves Ötsém!

Az én szívem most is csak azt diktálja, a'
mit eddig, hogy tégedet szánlak, és szeret-
lek; de minek keseríteném ezzel magamat,
's tégedet is; a' minap is kétszer mosta-le
a' pápa-szemét a' könnyű az orromról, mi-
kor néked írtam; esmérem a' Világ' mu-
landóságát 's változását, ahözképpest meg-

(19)

határoztam magamban, hogy minden szomorú változásoknak alá adom magamat; mivel el nem fordíthatok semmit, a' mi rajtam esendő. Hatvankét esztendeig eveztem e' Világ' zürzavaros tengerén, és sokszor egyik mélység a' másikat kiáltotta az én fejem felett; de még is az én töredezett Bárkám el nem ült; hanem siet egy tsendes kikötő révpartra, a' honnan olyan Országba szállok-ki, a' hol nemi lessz fájdalom, és keserőséggel való sírás és kiáltás. Itt iszom a' halhatatlanságnak italát, melly a' Bárány' széki alól foly-ki. Légy tsendes, és sohajts; el-jön a' segedelem. — Ha ittuk eddig a' keserőségnek, és könnyhúllatásnak vizeit, megkóstoltatja az Isten velünk az örömnök borát is. Felette igen kívánlak látni; jöjj haza: mert úgy vagyok veled, mint a' napraforgó a' Nappal, hogy mindég utánna fordul; az én szívem es elmém is mindég te utánna fordul, de nem tsuda; mert úgy látom, hogy tsak ketten vagyunk a' Világban; — kevés valóságos embert találni. Tartson az Isten édes lelkem, és engedje-meg nekem ezen eggyetlen eggy örömmel élni. Ha jó út lessz, hozzon haza az Ötsém; mert ha meg nem tselekszi, kiátkozom a' Világból. Eljetelek

(20)

szerentsésen mindnyájan édes Lelkeim. —
Ezt kívánja a' ti atyátokfia, Nénétek, Bes-
senyei Mária.

V Á L A S Z.

Kedves fél részem; 's kedves Pálma-
ágom!

A' kit a' sok teher nem lenyom, hanem
felfelé emel, miért hívsz? 's miért kéred a'
terhemet azokra az elfáradt vállaidra, mel-
lyekkel hatvankét esztendeje már hogy ú-
szol a' viszontagságok' özönén, mint a' ter-
hesült gálya. Valyon lehet é győzhetetlen
eggy hamu Kar? a' melly mindég tsatáz-
zon az életnek keserű mezején, még sem
fáradjon. Miért nem elégszel-meg kedves
Néném annyi jutalommal, a' mennyit már
gyűjtöttél a' keresztyiselés által? annyira
akarsz é tolem lenni a' boldogságban, hogy
helyetted az Ég' lakosai között keressek
magamnak új barátokat. Köszönöm azon-
ban azokat az édes tsalogatásokat, mellye-
ket mutatsz hozzám; adjon az Isten a' ból-
dóságodhoz többet, és az esztendeidhez;

(21)

mert a' más Világon lessz boldogságom nékem is; de ezen nálad nélkül soha se; mind-azáltal kedves Néném! kedvesebb nékem az én Istenem, és az ő akarhatja, mint a' te betses személyed. Ha azért neki tetszik, úgy tudom meglátlak, ha pedig az az ő akarhatja, hogy egymást ne lássuk, arra is készüljünk; mert minthogy maga vállalta-fel a' sorsomat igazgatni, tsak oda megyek én, a' hova ő akarja: mert most újra tapasztalom, mitsoda boldog vagyok én, hogy az ő karjain nyugszom, a' hol semmi viszontagság nem ér. — Tsak ezt a' szenyvedést hagyta rajtam, hogy nálad nélkül vagyok kedves Néném! de reményelem, hogy ezt is megengedi; mert igen jó atya ő. Nem tudom mit tsináljak köztetek, mert a' kedves Bátyám olyan igen jó és emberséges hozzám, hogy Néni semmit sem különböz tőle; és tsak az a' kötelességem ér'tte, — hogy ott legyek a' hol van, és hogy a' pipájába tüzet tegyek. Illyen két nemes oszlopon lévén az én kitsiny terhem, vallyon lehetne é még is panaszom. Minden Atyámfiat ölelem, kedves Néni különösen legforróbb indulattal ezerszer. Az én Istenem légyen veled kedves Néném, és tartson-meg, hogy ölelhesselek minél hama-

(22)

rább, Maradtam addig is tántoríthatatlan
hűségű engedelmes Húgod,

Bessenyei Anna,

MÁS ATYAFISÁGOS LEVÉL,

Kedves Lelkem Ötsém!

Sok szenyvedéseim után semmi kívánsá-
gom nints egyéb, hanem hogy veled lak-
hassam; ne légy olyan hitetlen, mint a'
Világ szokott, hogy a' hol bódogságot é-
rez, ott szeret mulatni; a' szenyvedőt és a'
nyomorúltat magának hagyja; hogy én né-
ked olyan tziifra szobát és egyebet annyit
nem adhatok mint a' Bátyád, ne vess-meg,
Gondold-meg és betsüld azt az éretted leg-
nagyobb buzgó indulattal forró atyafisá-
gos szívet, mellyel hozzád eleitől fogva
viseltettem, betsüld azt, és szeress engem
egygy olyan igaz Atyádsíját, a' ki a' te bód-
dóságodért mindennap könnyezvé sohaj-
toz. Jöjj közelébb hozzám, hadd töltsen
örömmel utólsó szempillantásaimat. Sa-
mut, ha jó út lessz, felküldöm éretted, jöjj
haza édes lelkem; ne fossz-meg magadtól,

(23)

a' kiben nékem most legnagyobb örömöm van: mert ha én meghalok, fog vádolni a' lelked érettem. Kedves Ötsém Pál! hancemes lelked van, ne légy olyan hideg atyafi, mint vóltál eddig; jöjjetek-el, és látogasd-mog a' koporsó' szélin azt az igaz hív Testvéredet, a' kinek mássát nem fogod találni, a' mostani szeretet nélkül való hitetlen Világban. Én már a' határ-szélén állok, és a' kegyetlen Párkák felnyitották az ollójokat, hogy az én életem' fonálát elvágják; de kérem őket, hogy kedvezzenek, és ne bántsanak addig, míg titeket, és az én kedves lelkemnek felét, az én Anitzámat meg nem látom: siessetek, hogy a' lélek benneteket ne vádoljon. Kiterjesztett szívvel vár hív Testvéretek,

Bessenyei Mária.

IX.

MIKOR A' TEST LEVERETTETIK,
AKKOR A' LÉLEK ÍGY SZÓLL.

Istenem! te hozzád kiáltoz egy árva,
Töredelmes szívvel te előtted járva.

(24)

Hald-meg kiáltásom', jöjj segedelmemre,
Nyújtsd-ki erős karod' hamar védel-
memre.

Míg a' nyomorúság' keserű próbája,
Meg nem győz egészen, lelkem' el nem
állja.

Tekintsd-meg szent Fija'd' véres kereszt-
fáját,

Ne törd le eggy szelíd Olajfának ágát,
Mellyet kegyelmedből te magad óltottál,
A' Közbenjárónak vérén megváltottál.
Melly áldozat' vére reám is kiáradt,
Mikor a' Galgota' hegyén Isten fáradt.
Siess hát Istenem! kegyelmedet nyújtsad,
Haldokló Hitemnek bús világát gyújtsad,

Emlékezzél-meg én rólam Uram most
a' te jóvoltodért, mellyel vagy a' te néped-
hez; látogass-meg engemet a' te segítsé-
geddel mindjárt a' Jézusért, had lássam-
meg a' te Választottidhoz való jótétedet,
és én örvendezzek a' te népednek örömé-
ben ismét a' Jézusért, Ámen.

(25)

X.

LELKI ÖRÖM A' KRISZTUSBAN.

Jézusom! ki értem véredet ontottad,
 Mellyel hogy szerettél megbizonyítottad.

Tselekedjed most már lelked által bennem,
 Hogy legyen te hozzád háládatos szívem.
 Ne engedd hogy járjak a' bűnnek útjába,
 Hogy bé ne rohanjak halálos kútjába.
 Sőt vonjad szívemet szent Országod felé,
 Hogy híven mehessek, segíts Uram! elé.
 Tégy engem' kegyelmed' tiszta edényévé,
 Szívemet szerelmed' mulatóhelyévé.
 Őrizz, hogy te töled más útra ne térjek,
 Hanem buzgó szívvel kebeledbe érjek.

XI.

*Eggy Templom' Szentelésére írtt Új Ének,
 mellyet az oda való Mester' kérésére
 készítettem. 'Sóltár 42.*

Elkészültt a' Sátor belől,
 Aldozzunk mindenfelől;

(26)

Öltözzünk ma igazságba,
Mennyei vígasságba;
Rakjunk az Úrnak Öltárt,
Zörgessük ama' nagy Várt,
Hol-a' Mindenható vagyon,
Esedezzünk néki nagyon.

Hogy kegyelemmel borítson,
Semmi ne háborítson.

Új erőbe öltöztessen,
Áldása rajtunk tessen.

Ma fogjon azzal kezét,
Ki ellene vétkezett;

Erős hittel gazdagítson.
Ellenségtől szabadítson;

Hogy diadalmasok legyünk,
Fejér ruhákat vegyünk;

Sorba álljunk a' nagyokkal,
Az Égi Angyalokkal.

Az Isten' széke körül,
Hol ditsőség köz't örül;

Lelkünk örök hosszánakkal,
Élvén mennyei mannákkal,

(27)

XII.

A' LÉLEK' FELEMELKEDÉSE A'
KRISZTUSHOZ.

I
fijúságonnak, életemnek Attya,
A' te nagy szerelmed szívemet meghat-
tya.
Mellytől indítatván, tégedet imádlak,
Mint hív Teremtőmet mind örökké áld-
lak.
Mert jótéteménnyel engem' körül vettél,
Mindenekben nekem gondviselőm léttél.
Mellyből megesmérem, hogy jómat aka-
rod,
Hogy nem rövidült-meg erántam szent
karod.
Sőt kinyújtva tartod nékem védelmemre,
Jelen vagy mindenkor vártt segedelmem-
re.
Azért én is magam' tenéked szentelem,
Fő-gyönyörúségem' Törvényed' közt le-
lem.

(28)

XIII.

EGGY PROFESSORHOZ.

Kedves Professor Uram!

Műzsám' repítettem Szigetre elibe,
 Világát gyújtsa-fel, siessen felibe.
 Nagy hírű értelmét ne vonja-meg tőlem,
 Hozzá támaszkodom, ne fusson előlem.
 Mert Isten 's Természet egygé tette szí-
 vünk;

Lehet hát közleni messzűnven is Mí-
 vünk.

A' lélek' titkáról kérem nékem írjon,
 Kötelezzen vele 's mint Tanítványt bír-
 jon.

Ha az igaz hogy a' Lélek halhatatlan,
 Sem húsa, sem tsontja, és hogy láthatat-
 lan.

Hová' lessz belőlünk a' feltámadásig,
 Nem örül, nem szehyved a' megújulá-
 sig.

Ha ide gondolok, úgy meghalni félek,
 Hogy Istenhez késő kerüljön a' lélek.
 Mert így a' distósség' sűgári a' porban,
 Tévedve lennének a' férgekkel sorban.

(30)

Egyenes lelketek azokat leveri,
 Kiknek ártatlan vér kezeit keveri.
 Nyájas ábrázattal a' bús nyomorútnak,
 Igaz törvényt teszteket a' rátok szorútnak.

Mert nemes lelketek a' virtust öleli,
 Melly kedvességteket magossan neveli.
 Örök Istenünknek törvényét nézitek,
 Erdemetek' bérét azzal tetézték.
 Melly örök Valóság, éltetek' világát,
 Soká el ne óltsa; sőt mint olaj ágát
 Benneteket köz'tünk emeljen az égig,
 Egység, víg öröm kövessenek végig.

XV.

EGGY KEDVES BÁTYÁM' NEVE NAP-
 JÁRA ÍROTT VERSEK.

Kedves Uram Bátyám!

Hogya ma neve' napját velünk együtt érte,
 te,

Az öröm' Óltárán áldozom most érte.
 Kérni fogom ama' jóltévő nagy Istent,
 Ki ditső helyéből lát ide le mindent.

(31)

Hogy ezt az elfáradt sok esztendő's hívét,
 Áldja kegyelemmel mint olly nemes mívét,
 vét,

Ki fő boldogságát törvénye köz't leli,
 Buzgó vidámsággal azokat öleli.
 Istenem hát kérlek áldozatom' vedd-el,
 Hadd ditsekedhessem azoknak neveddel,
 Kik téged' nem hívnak mint én segítségre,
 Hozzád nem emelik kezeket az Égre.
 Éljen Bessenyei Pál és meg ne haljon,
 Róla veszedelmet, 's kárt senki ne hall-
 jon.

Életét fedezze az igazság' karja,
 Veszedelem ellen életét takarja.

 XVI.

Ugyan ennek a' Bátyámnak kérésére trott versek, mellyekben az erántam való szíves szeretetét, és nekem tett ajánlását festem: mellyet mikor felolvastam néki, annyira érzett, hogy könnyeket hullatott az öröm és szeretet között.

Eggy új parantsolat hasította szívem',
 Mellynél fogva kezdtem ezt a' gyenge
 mívem'.

(32)

Akaratját tettem eggy kedves Bátyámnak,
Kit még a' végezés meg hagyott Atyám-
nak,

Hogy árvaságomban jóval ketsegtessen,
Végasztalást reám gyakran tsepegtessen.
A' kit mikor eggy szép Érk-Hegybe fel-
leltem,

A' szeretet gyújtott, 's kebelét öleltem.
Melly nemes kebelben újult erőt vettem,
Árvaságom' terhét vállaira tettem.

Nem lehet tsudálnom elégge virtusát,
Mert gyújtott javából ajánlja bírt jus-
sát.

Hogy nála mulassak soká, azt akarja,
Segedelmet ígér a' jobb és bal karja.
Mert nemesült lelke szeretetem' issza,
Nem botsát a' bánat' tengerére vissza.
Hol gyenge karommal már sokat eveztem,
De bús örvényébe tsak ugyan nem vesze-
tem.

Mert ama' felséges szabadító Vezér,
Mikor hányattatnám segedelemmel ér.
Óh titkos hatalom: a' ki te töled kér,
Ha eggy Attyát veszti, más gondviselőt
nyér.

Tsu.úlalatos végzés, Isteni hatalom!
Melly édes örömré buzdít e' jutalom.

Élj

(33)

Élj hát sok időkig édes Atyám' mássa,
 Virtusod' jutalmát rajtad minden lássa.
 Kegyelem, békesség, öröm reád vár jon,
 Valami tsak árthat tőled messze járjon.
 Kevéssé-részesülj hijába valókba,
 Adjon részt az Isten az elrejtett jókba.
 Én pedig míg érzek személyed' lisztelem,
 Rajtad kívül igaz örömöm' nem lelem.
 Az örökké Élő' kegyelmét rád kérem,
 Éltesse az Isten jókkal kedves Vérem.
 Hogy hív Feleséged és én örülhessünk,
 Hárman a' szeretet' rabjai lehessünk.

XVII.

EGGY SZÉP IFJÚHOZ KI ELSŐ LÁTÁ-
 SÁVAL MEGAJÁNDÉKOZOTT ÉS SZE-
 RETETET MUTATOTT.

Kedves Uram Bátyám!

Mikor az okosság vezeti szívünket,
 Bátran elkezdhetjük ártatlan mivünket.
 Mert ezzel gyalázat, veszedelem nem ér,
 Ha rá figyelmezzünk olly hatalmas Vezér.
 Ne ítéljen hát meg, hogy most hozzá írok,
 Mikor sem barátom, sem velem nem bírok.

(34)

Mert a' bölts természet benrünket úgy ve-
zet,

Hogy általa fogjunk barátságos kezét.
Mellynek igazságát magában érzette,

Mikor a' Rák-szemét a' kezembe tette.
De akkor szemérmünk' törvénye megtül-
tott,

Hogy eggy fő-hajtásnál többet ne tegyek
ott.

Mert szívünk ha kedves tzeljához közel ér,
Akkor kebelünkből 'ortzánkra fut a' vér.

Ártatlanságunkat másnak elárulja,
Hogy nemes tüzünket a' természet fűjja.

Most hát engedje-el hogy nagyra emelem,
Midön nemes szívét esmérteti velem.

Erkölsét, virtusát olly magassan nézem,
Hogy tiszteletemet rajta megtetézem.

Köszönöm alássan, hogy pamutot hozott,
Mellyel tiszteletet magának okozott.

Parantsoljon velem, magamat ígérem,
Mert hasonló nemes fog lenni a' vérem.

Bessenyei Anna.

(35)

XVIII.

EGGY FULDOKLÓ SOHAJTÁS KÉT
ELTÜNT BARÁTOM UTÁN.

Rettegés, fájdalom, örök bú, 's félelem
Leptek-meg; mert Samut, 's Máriát nem
lelem.

Változó boldogság, 's kínos gyönyörűség
Ez a Világ látom, 's gyötrő keserűség.

*Mikor éppen ezt kezdtem írni, akkor jött
hozzám két értelműs Ifjú, kinek egy-
gyike a pennát kivette kezemből, hogy
tovább ne írjak én, hanem engedjem neki
inkább ezt a négy verset ide írni:*

Bús kesergő vigasztalni
Nem tudlak; de eszedet
Tudom éig magasztalni;
'S tsudálni jó szívedet.
Hogy Sámueled 's Máriád'
Elvesztetted sajnálom,
Szomorún zengő Ariád'
Érzékenynek találom.

(36)

XIX.

EGGY PROFESSORHOZ.

Kedves Professor Uram!

Ma neve' napjára eggy oszlopot ások,
Tisztelet' jelének, hadd lássák ezt má-
sok.

Érdemét, erköltsét emelem az Égig,
Kegyelem, békesség lépje-be mind végig.

EZEKRE KÜLDÖTT VÁLASZ-LEVÉL.

Kedves Méltóságos Kisasszony!

Ha másoktól is, és gyakorta az olyanok-
tól is, a' kiknek szívességekről méltán ké-
telkedhetünk, kedvesen vesszük a' jó kí-
vánságot, képzelheti az Méltóságos Kis-
asszony, mennyivel kedvesebben eshetett
énnékem a' Méltóságos Kisasszony' szüle-
tésemre, és egyszersmind nevem' napjáról
való megemlékezése, kiváltképpen pedig-
len, hogy azt versekben olly móddal méltó-
tózottat tenni, a' melly előttem legked-
vesebb és gyönyörűségesebb. De midőn

(37)

ezt illy nagy kedvességgel veszem, nem lehet, hogy magamba térvén, figyelmetlenségemet ne vádoljam, hogy én, kisdéd Leányom is Anna lévén, még is Anna' napján tiszteletemet így elhibáztam kijelenteni; holott legelelő szerentsémtől fogva a' Méltóságos Kisasszonyhoz, szívemben, igaz tisztelettel viseltetem. Most azért midőn jelenteném, hogy a' napokban egynehány Magyar Országi Uraságokhoz volt házamnál szerentsém, úgymint: Gróf Andráshoz, Báró Podmanyitzkihoz, az ifjú Gróf Splényihez, Pothorányihoz, elébbeni hibáimról engedelmet instállok. Grátziáját a' Méltóságos Kisasszonyak szívesen tisztelem; vagyok és leszek míg élek a' Méltóságos Kisasszonynak alázatos hív szolgája, Szathmári Pap Mihály. Születésem' napján Kolosváron.

 XX.

Mólnár Borbálának nálam léttekor hozzám írott Emlékezet-Versei.

Nemes szívű dísze az ifjú Szép-Nemnek!
Kiszéppéldája vagy a' munkás érdemnek.

(39)

Mikor engem' minden szeretett és ölelt,
 Bennem lelket, eszet, virtúst és formát
 lelt.

Isten és természet együtt készítettek,
 A' magánosságra még is így kitettek.
 Hogy álljak én itt meg, mikor csak por va-
 gyok.

Félelem, bú, kétség bennem igen na-
 gyok.

Miért vagyok hát így? mond-meg, ha van
 eszed,

Ha Feleségednek személyem' nem ve-
 szed,

Erre ugyan nékem tudom meg nem fe-
 lész,

Világ és test szerént erre okot nem lelsz.
 Megmondom hát néked magam, miért let-
 tem,

Ezt az okoskodást, lételt miért vettem?
 Hogy a' Mindeuhatót esmérjem, tsudáljam,
 Szeressem, imádjam, törvényét megáll-
 jam.

Hatalmát, jóságát, szeretetét valljam,
 Félelmét, kegyelmét, másoknak javall-
 jam.

Az igazgatását mindenben esmérjem,
 Mint Fő-Valóságtól boldogságom' kér-
 jem.

(40)

Áldassál hát Isten! ki így teremtettél,
Engemet Leánynak nem Asszonynak tet-
tél.

Tovább is igazgass, hordozz mint akard,
Tsakhogy arrakérlek tartsd rajtam szent
karod,

Hogy soha ne érjen semmi veszedelem,
Őrizz-meg Istenem! légy örökké velem.

* * *

Eggy nagy Mindenható vólt, van, lessz
örökké,

Ég, föld, ember, minden a' mi van az
övé.

Hidjük hát, imádjuk, törvényét szeressük,
Azt a' ditsősséget, mellyben van, keres-
sük.

 XXII.

Bessenyei Anna Kisasszony én velem
Közölvén e' Munkát, érte így tisztelem:
Kegyesség' példája dísze szép Nemednek!
E' Munka örökös Oszlopa Nevednek.
Hízelkedve én ezt, hidd-el, nem dítse rem,
Mert Muunkád magában megteszi, ígér-
rem,

(41)

Azért hát kikérem, Nemednek díszére
 Írj sokat érdemed' emlékezetére.
 Eltörődött Múzsám ebben érdemedet
 Szemlélvén, tsudálja szép elmésségedet.
 Ha azért Oszlopod' erősítésére
 E' követ leteszem, Nevednek díszére;
 Ne útáld-meg kérlek; Munkádnak végére
 Tedd azért, hogy legyen fényed a' dí-
 szére,

Ritka kegyességed ebben örökké él,
 Egy jó Atyádfia te rólad így ítél.

Rakotzki Jó'sef.

*Mikor éppen végeztem ezt a' kis Munkát, ak-
 kor küldött T. Guty Ignátné egy pár
 fain kalátsot ajándékba, melyet meg nem
 állhattam hogy meg ne köszönjek ezzel
 a' négy Versel.*

Köszönöm alásan az egy pár kalátsot,
 Bezzeg adhatom már azt a' jó tanátsot,
 Hogy Vataj Esztert mindenek szeressék,
 És a' barátságát szüntelen keressék,
 Mert bizony jó, okos, szép, és nemes vérű,
 A' nagy társaságban diskurálni mér ű,
 Az okos ezeket benne mind felleli,
 Azért Bessenyei Anna is öleli,

(42)

A' SZERZŐHÖZ ÍROTT VERSEK.

Ez egy Ifjúnak ítélettétele,
 Kár volna kihagyni, nyomtassuk ide le,
 Betsüljük-meg benne hogy ő is a' virtust
 Dítséri, szereti, inkább mint a' bort, 's
 tust.

ÍTÉLETTÉTEL.

Ítéletem szerént jeles kis munkát írsz,
 Mellyből kitetszik hogy szép elmésség-
 gel bírsz.
 E' Munkádban látom egy kivető szó sints,
 Mert ez mind meg annyi drága szép
 gyöngy és kints,
 Kívánom e' Munkád tökéletességre -
 Menjen, hogy örömed' érjed ebben végre.
 Terjessze az Isten éltedet sokára,
 Indítsa szívedet sok illy szép munkára.
 Hogy szép virtusaid, mint Nap, ragyogja-
 nak,
 És az együgyűknek világot nyújtsanak.

B. A. Kis-Asszony —
 alázatos szolgája, Sz. P

(43)

*Más, a Szerzőhöz írott Anagramma, arról,
 hogy a Nagy-Születés virtus nélkül
 még ártalmas.*

Szükséges ha én egy nemes okos terem-
 tés vagyok,
 Hogy e Világot esmérjem; míg mindent
 itt nem hagyok.
 Mit kelljen a boldogságra főképpen meg-
 szerezni;
 Mit kellessen itt betsülni 's a legjobbnak
 érezni?
 De ha az ember magában gyakorta meg-
 próbálja,
 Elméjével bár az egész Világot megvis-
 gálja
 A végett; hogy mit kellessen a legjobban
 betsülni,
 'S mikép' kell a legfőbb jóban a képen
 részesülni?
 Az embernek legfőbb tisztja mi legyen mint
 embernek?
 Ha a hiú vágyódások nála helyet nem
 nyernek.

(44)

Láthatja majd mind ezeket különböző tár-
 gyakban
 Keresni, de legtöbbet tsak a' veszendő
 javakban.
 Sokaknak az arany, ezüst, 's a' rang tsa-
 lóka fénye,
 Lett a' virtus, 's a' bódogság tsalhatat-
 lan reménye.
 Sokan Nagy-Születésekben büszkélkednek
 annyira,
 Hogy másokra sem néznek úgy, mint
 ember társaira.
 És bátorjól esmérhetnék hogy a' nagy Te-
 remtőtől,
 Mint minden embert egyformán lelke-
 sítő erőtől,
 Az alacsonyabb sorsú is, a' kit megvetni
 szégyen,
 Velek egyenlő masszából készült terem-
 tés légyen.
 Azok, kik bódogságokat ezekben helyhez-
 tetik,
 A' Virtust és a' legfőbb jót magokban ki-
 nevetik.
 De én a' Virtust betsülöm és a' jó erköltsö-
 ket,
 Többre nézem mint a' fénylő brillánts-
 kat 's gyöngyöket.

(45)

Mert Virtus nélkül a' kintsek legveszettebb
méteji,

Az ember' bódogságának, 's még a' vét-
kek' szereit.

Eggy vad Indostánnál is feltalálhatni eze-
ket,

De nem mindennél a' Virtust, és tiszta
erköltsöket.

Mi nagyítja pedig jobban az ember' virtu-
sait,

Mintha jóra serkengeti maga ember-tár-
sait.

Ha kész azoknak kedveért, 's javokért
munkálódni,

Úgy lehet másoknak is a' virtusra for-
málódni.

Nagy érdemű Kis-Asszony! hát keress e-
zek köz't helyet,

A' Haza úgy háládással fizet néked a'
helyett.

Közöld, hadd olvassák mások is ezen kis
munkádat,

Hadd láthassa és kövesse a' szép Nem is
példádat.

És ha benned a' Virtus a' legtisztább er-
költsökkel,

Nagy-Születéssel és egyéb fényes tekin-
tetekkel

(46)

Eggyesülve szemléltetnek, talám mások is
lesznek,
Kik veled még mind ezekből majd egyen-
lő részt vesznek.

*Írta Marussy Dániel,
Tek. N. Szabolts Vármegye' Al-
Fiskálisa.*

Méltóságos Kis-asszony!

Ímé pennám' újra kezeimbe veszem!
'S Nagysád' eleibe tiszteletem' teszem,
Indúlatom,
Akaratom,
Itt van tisztelésére.
Igaz ugyan ha gondolom
Méltóságát, ijjedek;
Kegyességét ha fontolom,
Ismét újra éledek.
Ezek között,
Mint hab között,
Romlott hajó lebegek;
Mély hallgatást méltósága,
'S tiszteletet parantsol;
Kegyessége 's nagy jósága,
Újra szóllást javasol.

(47)

Hallgatásra

És Írásra

Kettő egygyaránt únszol ;
 Függek e' két mágnes között,
 Kötözött két hatalom ;
 De kegyessége meggyőzött,
 'S már írni nem átalom.

A' bátorít,

Nem tántorít,

Övé a' diadalom.

Sok Anna napot hát érjen,
 Kívánom szerentsésen,
 Minden jókból fő részt mérjen,
 'S éljen egészségesen.

Jó kedvére,

Tetszésére

Minden folyjon tsendesen ;
 Már Versemet béfejezem
 Mély tisztelet-tétellel,
 A' mint kezdtem, elvégezem
 Illy bizonyság-tétellel :
 Hogy jó szívből
 'S nem más színből
 Írtam, légyen hitellel.

Hogy a' Méltóságos Kisasszonynak
 neve' napján személyesen udvarolhattam

(48)

vólna, meg vólt tölem tiltva ezen szeren-
tse; de megadatott ezen tsekély munkám-
nak, mellynek' legfőbb tzelja a' Méltósá-
gos Kisasszony' tisztelete; és ugyan azért
legnagyobb jutalma is a' lessz, ha a' Méltó-
ságos Kisasszony felolvasni méltóztatik,
mellynek reménylése mellett magamat—
Nagyságod' tapasztalt grátziájába ajánlott
maradok, a' Méltóságos Kisasszonynak,
Kolosvárt 1814. alázatos szolgája, H. A.

*Pazon, Pünkösöd Hava' 10. Napján,
1815. eszt.*

A' Pazonyi Predikátor
Minthogy választ nyerhete;
Ímé ismét ír, olly bátor,
'S e'képp meggy tisztelete:

Kedves Kisasszony! Válassza
Sokára nem haladott.

(A' Bölts az időt válassza,
'S úgy semmi nem halad ott)

Versei, míg porba tésznek,
Bessenyei Annának,
Nálam olly kedvesek lesznek.
Mintha kintset adnának.

(49)

Meddig szabsz férjfi kevélység
 Olly' kemény törvényeket,
 Hogy tsak puhaság, tsekélység
 Illet Asszony-Nemcket?

A' tudatlanság rosszat szül,
 Azt nevelni gonoszság,
 Tsak eszközök által készül
 A' Virtus és Okosság.

A' szép Bölts hús Napjaira
 Örömet küld előre,
 Mikor mások' tsókjaira
 Többé nem vágyhat bőre.

'S unalmát is enyhítheti
 Elméje' tehetsége,
 Mások' kedvét is nyerheti,
 Elhervadván szépsége.

Komnén' Schurmán' és Fábernek
 Három tudós Annáji
 Élnek, bár porban hevernek,
 Éltetik szép Munkáji.

A' Nagy Bessenyei Nemzet,
 E' Magyar Hazában is,
 Nem tsak Férjfiakat nemzett;
 Hanem él L'ányiban is.

(50)

Van főképpen egy Annája,
 A' ki forgat tollakat,
 Most is dolgozó pennája,
 Megszégyenít sokakat.

Szüléje megnemesíté,
 Mihelyt adta lételét;
 De maga újra készíté
 Igaz Nemes-Levelét.

Melly nem lesz molyok' étele,
 Soha tőle el nem vész,
 Sok Század' lemenetele'
 Után is léssen egész.

Tégyed fogatosokká
 Isten! az illy példákat!
 E' Világban nyomosokká
 Tedd az illyen Annákat!

E' Nemes Annát közelébb
 Sok időkig éltessed!
 Lelki, testi áldásiddal
 Mint jó Anya szeressed!

Ne légyen betses Élete
 Semmi részben hijjános,
 Halld-meg midőn Ő érte
 Így óhajt Ferge János.

(51)

Tekintetes Kisasszony!

Bár csak méltó köszönettel tudnám viszonozni azon ritka emberi nemes erköltsiség' és igaz Keresztyénség' tiszta érzeit a' Tek. Kis-Asszonynak, a' mellyeket mind beszédjében, mind tselekedeteiben szemlélni szerentsém van!

Én is látván e' rövid életnek a' mi tökéletesítetéseinkre lett rendeltetését, jartatom gondolataimat a' természetben, annak Országainak mind eggyügyűbb, mind remekebb darabjainak vizsgálásaiban, és midőn azokból vagy egyenesen az Isten' tökéletességeinek tisztelő tsudálására, vagy az én, s' mások' bődögságára formálok következt, óh melly igen figyelmesnek kell lennem *csak annyiban is*, mint tulajdon szívemnek parantsolataira, ezekre: „Szeressed az Istent, azt a' Felsőget, a' kinek eggy eggy munkájának szemlélése is, a' bámúlásig foglalatoskodtat. Szeressed ember-társadat, tartsd magadat köteleztetettnek lenni erköltsi tökéletesítésedre, mert ez nem eshetik úgy meg, hogy abban mások is kellemetes részt ne végyenek, — a'

(52)

természet kínál az eszközökkel, a' mellyek által a' másokéval össze-kötött boldogságot munkálódhadd“ *hát még annyiban*, mint a' mellyek a' legfőbb Böltességtől azon gyönyörűséges fáradságra is többnyire rest emberi-nemzetnek tökéletesebben, 's világosabban leküldettek Menyből, valyon nem azoknak kell é sinór mértékeinek lenni az én tselekedeteimnek, úgymint a' mellyekből ha nem külső haszon is, (mert a' melly tselekedetnek ez az indító oka, az nem érdemes az erköltsi névre, és semmi betse nints) de háramoljon az, hogy én, 's mások is tökéletesednek mind az esméretben, mind a' Virtus' gyakorlásában; ezt tartom én a' tökéletesedés' igaz gyümölcseinek.

Az én tehetségeim fognak hát ezután is repdesni, hogy emberhez illő esméretek-re tehessek szert azon tárgyak körül, a' mellyek nógató eszközei a' tökéletesedésnek, — és így bátorkodom bizonyosan reményleni, hogy ott is a' Tek. Kisasszony' gondolataival az enyimek össze-találkozásán, szerentsés lépésekkel igyekeznek követni a' Tek. Kisasszony' betses példáját ezen rövid életben, a' ki alázatosan tisztelven a' Tek. Urakat, tsókolom a' Tek. Kis-

(53)

asszony' kezeit, 's magamat kegyes grátzi-
ájába ajánlván, vagyok S. Patakon, Júni-
us' 23. napj. 1815. Esztend.

A' Tek. Kisasszonynak

alázatos szolgálja,
Nagy Dániel.

N. BESSENYŐI BESSENYEI ANNA

KISASSZONY' NEVE' NAPJÁRA ÍRA-

TOTT VERSEK. 1815.

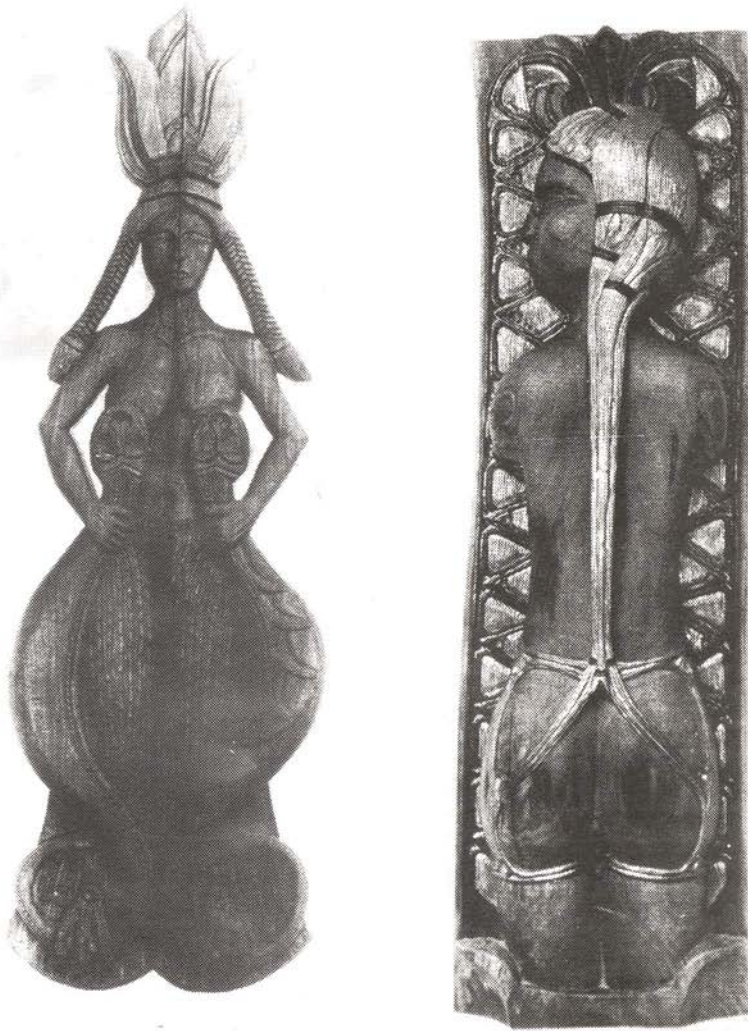
Ez éjji álmkor a' képzel' szárnyain,
Mint a' friss patsirta a' Nyár' hajnalain.
Szállék a' Ditsőség' pompás Templomába,
Hol üle a' Virtus fényes trónusába.
Itt a' díszes Érdem zöld borostyánággal,
Rakva szemlélteti magát e' Világgal.
Láttam a' Hérósok' mohos hantjaikat
Itt, és a' Böltseknek is oszlopaikat
Babérral békfutva. Itt a' Századoknak
Fogaik már tompák, 's nem ártnak azok-
nak.
Hunyorodva nézi a' szem ezeket a
Fényes Oszlopokat. De ni ni! oit ama'

(54)

Gyémánt Obeliscus szemembe melly fényt
 lött,
 'S ragyog, mint a' Nap a' több tsillagok
 között!
 Kérdem, tetteivel annyit ki érdemelt,
 Kinek a' ditsőség illy pyramist emelt?
 Bessenyei Anna (felszóllala a' Hír
 Istenasszony) olly megjegyzett virtus-
 sal bír;
 Ő a' Szép-Nemnek egygy olyan jeles Szüze,
 Melly tsupán tsak, de nagy, virtusokat
 szüle.
 Vállán hordozza a' közjót mint egygy férjfi,
 'S terhe alatt annak nem fárad soha ki;
 Lelke nagy, és sokkal meghaladja Nemét.
 De ki beszéllhetné-ki annak érdemét,
 Kinek a' kegyesség állandó barátja,
 'S egyedül a' virtus örökös sajátja?
 Én elmegyek, 's `nevét trombitálom szél-
 lyel
 E' föld' tájkáin, hadd terjedjék az el;
 Te pedig keresd-meg, 's tiszteld, de ne késs
 hát,
 Tiszteld Verseiddel Bessenyei Annát.
 Én tehát napjának illy tiszta derültén
 Kiáltom fenn szóval: Sűgározzon nap-
 fény

(55)

Élete' határán : semmi komor felleg
 Azt bé ne borítsa, 's ne setétítse-meg.
 Bessenyeey Anna szemléljen sok időt,
 Ne érezzen soha bús és bánkódó főt;
 A' gyönyörűségnek ártatlan kútfeje
 Mellett légyen élte' víg mulatóhelye;
 Hol az ártatlanság, 's az öröm káptsolják
 Öszve karjaikat, 's egymást tsókolják.
 Ha pedig a' Halál nyilát átlöveli
 Szívén, 's szemeire vég álmát lehell;
 A' Ditsőség maga emeljen oszlopot
 Virtusinak, ditső Templomában, holott
 Sok Századokon át azokat láthassa
 A' Maradék, mintegy példát olvashassa.
 Végye a' Hír nevét örösös szárnyára,
 'S széllyel hordozza a' Világ' négy sar-
 kára.
 Minden kürt örökké nevét harsogtassa,
 Hegy, erdőség; barlang, mind ezt ek-
 hóztassa.
 A' Fülemlét is megkérem, hogy szája
 Légyen nagy Nevének hangos trombi-
 tája,
 K. J. által.

*Kígyós boldogasszony * A forrás*
Égerházy László munkái

KOVÁCS SÁNDOR IVÁN

Bessenyei Anna műveinek sorsa és kutatástörténete

Bessenyei György unokahúgaról, László nevű bátyjának leányáról, a költő és prózaíró Bessenyei Annáról alig tud valamit irodalomtörténet-írásunk.

A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772-1849 (1975) két kérdőjellel mutatja a teljes tájékozatlanságot születési és halálozási évét illetően. Pedig a bibliográfiai tételek összegyűjtője – ha már Szinyei és Gulyás írói lexikonaiba lusta volt belelapozni – Széll Farkas, Könyves Tóth Kálmán és Gulyás József hivatkozott munkáit kézbe véve megállapíthatta volna, hogy 1767-ben született, s 1859-ben halt meg. A gyermek Széll Farkas (1844-1909) még ismerte is az „istenfélő agg leányt”. *A nagybesnyői Bessenyei család történetében* így emlékezik meg róla: „E jó nőt gyermekkoromban ismertem, most is előttem áll fehér tornyos hálófőkötőjével, talpig fehér ruhában, derekán – egyedüli díszé – aranyos öv, kezében a bibliával. Igen istenfélő agg leány volt, magas kort élt, csaknem száz évet, Fekete-Tóthon (Biharban) halt meg 1859-ben.”

Toldy Ferencet követően – akire hivatkozik – Széll Farkas a Pusztakovácsiba visszavonult Bessenyei György és hozzá költözött unokahúga kapcsolatáról s Bessenyei Anna irodalmi működéséről is tudósít: „E kis pusztán magánosságban élt Györgyünk, de nem halálaig. Akiről sóhajtván írja: „akiben örömmel találnám, hozzám lakni nem jön,» – midőn az erkölcsi tekintetek nem szolgálhattak már akadályul, hogy György emez öröme teljesebbé találhasson, végre mégis oda költözött hozzá lakni: ápolónak; megosztá vele a magánosságot és rokon lelkével rideg tanyáját barátságos tűzhelyé varázsolta. Bátyjának, Lászlónak leánya, *Anna* volt e jóságos teremtés, aki 1804 után, – mindketten már öregek – Bessenyei György utolsó éveinek ridegségét enyhíteni iparkodott. [...] Talán nagybátyjától, Györgytől tulajdonítá el azt az érzelmet, hogy egyedül élje át földi pályafutását. Lehet; mert hogy bátyja nagy befolyással volt rá, tanúsítja az, hogy Bessenyei Anna az irodalmat szenvedélyesen szerette, maga is sok verset írt, kortársai előtt *verselő* néven volt ismeretes. Ő volt tehát az a szabolcsi rokon, kiről Szőke István tudósítása nyomán Toldy feljegyezte, hogy Bessenyei Györggyel lakott, aki őt igen szerette s neki ajándékozta némely munkáit.” (A családtörténet idézett 100–101. lapjának hivatkozásai: Gonda Balázs, *A magyar testőrség története* – itt olvasható, hogy Bessenyei Anna „verselő” nevet viselt –; Toldy Ferenc, *A magyar költészet története*, aminek kapcsán Széll elárulja: Bessenyei Annától ő is kapott három eredeti Bessenyei György-kéziratot.) Utal még Széll Farkas saját korábbi közlésére: *Bessenyei György végrendelete*, Reform, 1872. 341. szám:

„Az 1811. év kora tavasza a költő bölcsészt őseihez szólította el; családbeliei javát célzó végrendelete tanúsítja, hogyha nem sikerült is neki, ami felől ábrándozott: visszaszerezni az elődjei által elidegenített birtokokat, de szigorú gazdálkodási elvei mégis lehetővé tették nemcsak azt, hogy az atyjától átvett javakat fönntartotta, hanem azokat a Sev- (Szőke) pusztá iránt indított birtokper megnyerése által, tekintélyesen gyarapította.”

Elolvastam a Reform 1872. december 12-i számának tárcarovatában közölt végrendeletet. Meglepve látom, hogy Széll a rokoni rokonszenvnél bonyolultabbnak feltűnő kapcsolat jellemzésére nem hasznosítja a Bessenyei Annára vonatkozó 8. cikkelyt. Bessenyei ugyanis ezt hagyta meg 1810. november 28-án kelt testamentumában:

„Bessenyei Anna húgomnak terhes betegségemben szüntelen mellettem való nappali és éjjeli fáradtságáért adom és hagyom Sírhalmi vagy Szőke pusztájában levő egész részemet, melytől most 500 azaz ötszáz forint árendát fizetnek és ezt a jussom mértéke szerint mindhalálig szedhesse vagy pedig a fiúág atyafiai tegyenek le 10.000 frtot, hogy annak az interesséből a fiúágnak menő haszon helyett a szívéssége jutalmát vehesse haláláig.” Ezután a biztosítékok részletezése következik, majd ez a záradék: „Végre tekintvén az ő erántam mutatott lankadás nélkül való hűségét, hagyom és legálom minden ezüstömet és házibútoromat szabad dispositiójára.” Mindezt Bessenyei György „noha ágyban fekvűdven betegen, de friss és józan elmével találatván, hathatós szóval” adta tudtára azoknak, akik már február 27-én meghallhatták, „hogy ezen bepecsételt írásban deklaráltatik utolsó testamentumi rendelése.”

A Bessenyei-végrendelet felsorolásából a családi ezüstök és a házibútorok számlíthatnak a legszemélyesebb, legbizalmasabb örökölhető kellékeknek. Aki czekek kapta: a legközelebb állott az öröklahyóhoz. De közelállónak érezte magát Bessenyeihez a történetíró Széll Farkas is, aki a végrendeletközlésnek már első jegyzetében tudatja, hogy anyai ágon ő vérszerinti Bessenyei-rokon. Értsd: jussa van tehát azokhoz a Bessenyei-kéziratokhoz is, amelyek értékesebbek minden birtokrésznel, s amelyek a legkitűntetettebb örökös, az azokat birtokló Bessenyei Anna kezéből jutottak hozzá. Az irodalmi muzeológia figyelmét felkelthető 8. végrendeletcikely említetlenül hagyása elgondolkodtató. Vajon a bútor- és ezüstrelíkvíakból, ha már kéziratokat kapott, nem jussolt-e valamit (Bessenyei Anna révén) a család rokon-történetírója is? Nem ezért hallgat-e erről a cikkelyről? Vagy inkább azért nem idézi – ez látszik valószínűbbnek –, mert netán nagybácsi és unokahúg bizalmas kapcsolatára következtethetni belőle?

Amikor *A Bessenyei család történetének* utolsó ívét nyomták, Széll Farkas váratlan információkhoz jutott. Ahogy a névmutató előtti utolsó lapon pótlólag közli:

„*Bessenyei Annáról* (lásd 100. lap) említettem, hogy verseket írt és kortársai előtt *verselő* néven volt ismeretes; családi hagyományokból értesültem arról is, hogy némely munkája nyomtatásban megjelent. Minthogy nyomtatott munkáját soha sem láttam, sem könyvészeti irodalmunkban annak még címét sem találtam, eme családi hagyományt fel sem említettem. *Király Pál* bpesti tanár úr lekötelező szívéssége folytán, munkám csaknem legutolsó íve nyomtatása közben jutott kezemhez a Bessenyei Anna által kiadott kis füzet, melynek címe: *Bessenyei Anna Versei. Készült Gáán 1815. esztend. S. Patakon nyomtatott 1815-ben. Az 55 lapra terjedő 8-ad alakú kis füzet, úgy látszik, igen szűk körre szorítkozó, nagyon kevés számú példányban jelent meg; így a legnagyobb könyvészeti ritkaságok közé tartozik; minél fogva tartalmából néhány darabot mutatoul közölni nem tartottam érdektelennek.*”

És közreadja *A halogatott reménység idején, a Magamat csudálom...*, az *Egy bús panasza a visztontagságok közt, a Mikor a test levertik...*, a *Lelki öröm a Krisztusban és A lélek felemelkedése a Krisztushoz* című hat verset. Bessenyei Anna életművéből mindössze ez a mutatványközlés ismert; százöt év óta alig egy-két sorát idézték még. Hadd iktassam ide közülük – ezúttal még én is csak mutatványként – az első, a szonettszerűen zárt (s éppen tizennégy soros) *A halogatott reménység idején* címűt. Négy évvel Bessenyei György halála után, ezüstjei és házibútorai között, 500 forint évi árendát részelve a negyvennyolcesztendő Bessenyei Anna így látja önmagát:

*Képzeldéscmnnek sebessége lankad,
A kétségnek sűrű fellegetben akad.
Az egész világot szomorúan nézem,
Egyik bűt a másra szüntelen tetézem.
A viszontagságnak irtóztató árja
Zúg, ijjeszt, szívemet igen sűrűn járja.
De akármint zúg is, nagyon mégsem félek,
Sőt az Isten mellett bátorsággal élek.
Itt lelem önála a gyönyörűséget,
Itt nem érzem soha a keserűséget,
Most is hát Istenem ne légy messze tőlem,
Mindent, valami bűn, tisztíts ki belőlem,
Hogy én a kegyelem edénye lehessek,
Végre a dicsőség helyére mehessek.*

Aki ha nem is érdemben, de Széll után először szólt Bessenyei Anna verseiről, egy debreceni lelkész-író volt, bizonyos Könyves Tóth Kálmán (1837–1924). *Bessenyei Anna* című dolgozata (a debreceni Csokonai Kör Évkönyvében, 1890–93, megjelent 1894) voltaképpen csak tartalmi ismertetést ad a pataki verseskönyvről. Könyves Tóthot Széll Farkas ösztönözhetette, mert ő akkor a debreceni királyi ítélőtábla tanácselnöke és a Csokonai Kör elnöke volt. Egy évvel később még egy érdekes kiadvány jelent meg Debrecenben: Széll Kálmán emlékbeszéde Széll Sámuelné „végtisztessége alkalmával”. Ez a 78. életévében elhunyt Bessenyei-leszármazott is az Anna nevet viselte lány korában: ő volt a történetíró Széll Farkas édesanyja.

Visszatérve Bessenyei Anna pataki verseskönyvéhez: mivel abból Debrecenben nem találtunk példányt, és az is eltűnt, ami a Sárospatakon tanult tudós tanár, Király Pál (1841–1902) jóvoltából Széll Farkas felvilágosítására szolgált, a Tiszáninnen Református Egyházkerület sárospataki Nagykönyvtárában a N° 294.–4 a. 31.958 III. szám alatt őrzött darabot unikumnak kell tekintenünk. Szinnyei írói lexikona a Király-féle, Gulyásé a pataki példányra utal, s ebből még az is elképzelhető lenne, hogy Királyé került Patakra, de efféle provenienciának semmi nyoma a kötés nélküli, gerincén pirosra színezett pataki unikumban.

Szinnyei József már egy évvel Széll Farkas családtörténetének megjelenése után beiktatja Bessenyei Annát a *Magyar írók élete és munkái* II. kötetébe (1891, 998): „B. László és Dombrády Anna leánya s B. György költő unokahúga; szenvedélyesen szerette az irodalmat és sok verset írt, ezért kortársai előtt verselő névvel volt ismeretes. 1804 után bátyjához, Györgyhez, ki nagy hatással volt reá, költözött Pusztakovácsiba s haláláig hűségesen ápolta őt. Majdnem 100 évet élt; meghalt 1859-ben Fekete-Tóthon (Biharm.) – Munkája: *Bessenyei Anna versei*. Készült Gáván 1815. Sárospatak, 1815. Ezen ritka könyv Király Pál tanár birtokában van.” Szinnyei irodalomjegyzéke Széll végrendeletközlésére és a családtörténetre utal. *A Pallas Nagy Lexikona* (1893, III, 196) rövidített formában szó szerint ezt a kis biográfiát közli.

A Szinnyeit kiegészítő és folytató Gulyás Pál hozzászólásai (1941, III, 181) a következők: „Szül. 1767. A Sz. említette verseskötet egy példány megvan a pataki ref. főisk. ktárában. U.o. két kéziratot kötete is 886. és 889/2. sz. a.: A tiszta és józan értelemnek tseppjei (Gáva 1823); A ker. hitnek gyümölcseiről és más versei.” Gulyás irodalomjegyzéke cz: „*Pallas* III. Bp., 1893. – *Kempelen*, II. U.o., 1911. – *Tolnai* III. U.o., 1913. – *Ványi*, U.o., (1926). – IK: 1930. 49. 1. (Gulyás József: B. A. és B. Boldizsár versci.)”

Mindebből Gulyás József ItK-beli cikke hoz újdonságot (1930, 99–101): idézget a verseskönyvből és a kéziratokból (amelyek leírását alább, a Bessenyei Anna-

hagyatékról szólva adjuk). A pataki Bessenyei Anna-hagyomány erősebb is a debreceninél. Amikor 1994 őszén arról tájékoztattam Kováts Dánielt, hogy miskolci bölcsészhallgatóknak tartott szerdai textológiai óráimon kiadatlan sárospataki kéziratosokat készítünk elő publikálásra, s tervezzük Bessenyei Anna műveinek összegyűjtését és kiadását is, ő november 28-i válaszlevelében emlékeztetett az 1815-ben megjelent pataki verseskönyvre, s mindjárt jelezte is készségét, hogy a *Széphalom* évkönyv helyet biztosíthat vizsgálódásaink eredményeinek.

Így került a Kazinczy Ferenc Társaság Évkönyvébe Bessenyei Anna *Verseinek* hasonmás kiadása és az irodalmi hagyatékáról készült beszámoló.

Én először az OSZK-ban próbáltam kézbe venni a verseskönyvet, de sem állományában, sem pedig Petrik könyvészetében nem találtam. A helyzet tehát száz év óta mit sem változott: Bessenyei Anna kis könyve nemcsak nemzeti könyvtárunkból, de nemzeti bibliográfiánkban is hiányzik. Nem került elő új példánya „A Petrik”-hez készült pótkötetek összeállításában közben sem. A pataki példány ennél fogva jelenlegi ismereteink szerint unikumnak tekinthető.

Előkerült azonban más: Bessenyei Annának alighanem elsőül, már 1794-ben megjelent könyvecskéje, az *Ifjak emlékezetoszlopa*. Amikor egyre csüggedőbben forgattam a Petrik-pótlásokat, az 1989. évi VII. pótkötetből vigasztalásul kibukott ez a tétel:

„IFJAK' / EMLÉKEZET / OSZLOPA / MELLYET / NÉMELLY TSENDES ORÁIBAN / GYAKOROLNI SZOKOTT ELMEL-/KEDÉSEI SZERÉNT', AMA' RO-/MOLHATATLAN ERŐSS KÖ-SZIK-/LÁBOL AZ UR JÉSZUS KRISTUS / DRÁGA BESZÉDÉBÖL, EGYBE RA-/ KOTT ÉS AZ ÖRÖKKÉ ÉLŐ IGAZ / ISTEN FÉLELMÉNEK S TISZTE-/LETÉNEK EMLÉKEZETÉRE EGY / NÉHÁNY UJ ÉNEKEKKEL E-/GYÜTT, TÖREDELMES / SZIVVEL FEL-IS / EMELT / BESSENYEI ANNA. / [Nyomdadísz] / KOLO'SVÁRATT / Nyomt. a REF. COLL. Betüivel, / 1794. Eszt.”

Mert az OSZK-ban ebből sincs példány, sem pedig fotómásolat, a VII. Petrik-pótkötet szerkesztőjéhez, Pavercsik Ilonához fordultam felvilágosításért, aki készségesen az *Ifjak emlékezetoszlopa* egyetlen ismert példányának őrzőhelyéhez, a romániai Székelyudvarhely Tudományos Könyvtárához (Biblioteca Documentară) igazított. Róth András Lajos igazgató úr (aki egyszer sem egyszemélyes könyvtárosa a székely-udvarhelyi Bibliotecának) levélbeli kérésemre 1994. december 27-én megküldte a könyv xeroxmásolatát. Hálás köszönet Róth igazgató úrnak! Válaszlevelében jelzi, hogy az 1093. leltári számon őrzött *Ifjak emlékezetoszlopa* [14], 70, [4] lapból áll, ívjelzetei: A¹²-C¹², D⁸, „tehát 12-ed ívrétű, 13 cm magas, kartontáblás, márványozott egész bőrkötésű. Felületén horzolt részekkel, helyenként bogárrágtatott nyomokkal, gerincén görgetős levéldíszítéssel. Gerincén külön felragasztva az alábbi cím: IFJA / EML / OSZL.” Ezt a szeretetteljes könyvleírást és másolatmegküldő gesztust Róth András Lajos kollegiális szívességből, *gratis* produkálta. Megragadom azonban a jelenlegi közlés nyilvánosságát, hogy azt is közhírré tegyem, mit szeretne kérni tőlünk – nem viszonzásul, hanem elemi munkafeltételek biztosítása érdekében. „Meg szeretném kérni, hogy közvetítsen valamely magyarországi alapítvány felé, amely hajlandó lenne támogatni egy erdélyi, jelen esetben a székelyudvarhelyi Tudományos Könyvtár modernizálását egy korszerű számítógéppel. Könyvtárunk 75.000-nél valamivel több címet sorakoztat fel polcain, főleg 1944-ig terjedő anyagból. Nagyon sok RMK-kötetünk van (köztük unikumok), valamint külföldi régi könyvünk [...] Egy IBM számítógép nagyon sokat segíthetne a modern feldolgozásban és a visszakeresésben.”

Elnézést a közérdekű közbevetésért.

Azzal folytatom, hogy az 1994 karácsonyára megjelent *Új Magyar Irodalmi Lexikon* – hogy jót is mondjunk róla – végre eltörölte a bibliográfiai kézikönyv vétkét. Margócsy József szócikkében ez áll (I, 217): „Bessenyei Anna (Tiszabercel, 1765? – Feketetőt, 1859.?) költő. B. György unokahúga; 1804 táján hozzáköltözött Kovácsipusztára, s holtáig ápolta. Később főleg gávai birtokán élt, sokat betegeskedett. Levelei szomorú, nehéz életét tükrözik, kegyes gondolatok kíséretében, mint versei. Kéziratait a sárospataki ref. gyűjtemény őrzi.”

A bibliográfiában említi Margócsy József a verseskönyvet, valamint Széll, Könyves Tóth és Gulyás közleményét. Hozzáteendő az adatokhoz, hogy Bessenyei Anna a teológiai elmélkedés műfaját is művelte, ahogy erről kéziratai és az 1989-től már ismert *Ifjak emlékezetoszlopa* tanúskodik. A születési év és a Pusztakovácsiba költözés dátuma sem vitás, vannak továbbá kéziratai Debrecenben, levelekkel együtt, amelyekből Patak és a Ráday Gyűjtemény is őriz néhányat. Amit szóvá kellett tennem, az az 1963. évi *Magyar Irodalmi Lexikon* (I, 151) követéséből adódhat. Itt szerepel a „Tiszabercel, 1765 körül”, az „1804 után”, továbbá a hat közölt vers némi tartalmi ismeretére valló karakterizálás: „Versei a halogatott reménységről, az egész világ szomorú szemléletéről, az elmúlásról, a szerencsétlen sorsról szólnak.”

Egyik idézett lexikon szerzője sem látszik azonban tudomást venni arról, hogy Bessenyei Annához mindenekelőtt Gálos Rezső emlékezetre méltó műve, a *Bessenyei György életrajza* (1951) szolgáltat adatokat. Nem hivatkozni rá: hanyagság és hibaforrás. Az olvasmányként is megragadó életrajzi monográfia *Az alkotást* című fejezetében olvassuk:

„1803-ban a vármegye ismét jelét adta megbecsülésének. A tisztújításkor második alispánnak jelölték. [...] A következő évben még nagyobb öröm érte. Amit a hagyomány szerint régóta sürgetett, végre elszánta magát László bátyjának hajadonfővel maradt leánya, Anna, hogy háztartása vezetésére végképpen hozzá költözik. *Az értelemnek keresésében* olvassuk Bessenyeinek e sorát: »akiben öröömöt találnám, hozzám nem jön.« Széll Farkas ezt a sort – valószínűleg joggal – Annára vonatkoztatja. Ha ez igaz, akkor a vonzalom régiebb és mélyebb volt, talán mindkettejükben. Bessenyeinek most teljesedett óhajta. Széll szépítgeti, takargatja az elhatározást: »erkölcsi tekintetek nem szolgálhattak már akadályul«, »ápolónak jött«, »megosztá vele a magánosságot és rokon lelkével rideg tanyáját barátságos tűzhellyé varázsolta. Mindketten már öregek.« Sőt véníti is Annát, azt mondja – ő maga is ösmerte még – hogy az istenfélő aggleány csaknem száz éves volt, mikor meghalt.

Lehet, hogy Széll Farkas a rokonság kedvéért takargatta a dolgot, én csak azt állapíthatom meg, hogy adatai nem fedik egészen a valóságot. Bessenyei ekkor 57 éves volt és Anna nála 20 esztendővel fiatalabb – a Széll Farkas által összeállított családfa szerint 1767-ben született, tehát nem is volt olyan öreg: 37 éves volt. Kedvese volt-e, vagy lett-e Bessenyeinek, azt nem kutatom. Mindenképpen társa lett magános életének, gondozója házatájának és ápolója, nemcsak ki-kiújuló betegségében, hanem egész öregkorában. – Művelt és finom lelkű asszony volt, aki később nemcsak verseket, hanem prózai elmélkedéseket is írt. 1815-ben írt verseit – ekkor már ismét Gáván lakott – Sárospatakon ugyanebben az évben ki is nyomatta; a pataki könyvtár 1821- és 1823-ból való írásait őrzi. *A tiszta és józan értelemnek cseppjei* az egyiknek címe s a test és lélek vitájáról szól. Írt-e már Bessenyei oldalán is valamit, költőnk gyönyörködött-e még húga dolgaiban, vagy mulatott-e rajtuk az öreg poéta, azt nem tudjuk.

Az udvarházból otthon lett. Pipaszó mellett beszélhetett költőnk Annának ifjúságáról, élményeiről, utazásáról. Gondtalan élete nyugalomát derű aranyozta be. Úgy tartja a hagyomány, hogy az öregedő Bessenyei gyakran hívott meg házához gyermekeket, eljátszozott, eltréfálkozott velük – ezzel áltatta magát, vagy álmotda bele magát abba az elmúlt ábrándba, hogy család veszi körül. Pedig minden elmúlt körül: ifjúság, hírért való vágyakozás, közeleti szereplés. Attól kezdve, hogy Anna odaköltözött, semmi további írásról sem tudunk.”

Harminchét éves unokahúga vajon „Kedvese volt-e, vagy lett-e Bessenyeinek?” Én sem kutatom (pedig nagyon izgat a kérdés). Csak dicsérem Gálos Rezső bátorsá-

gát, hogy 1951-ben ezt megkérdézi. A nemzeti és a családi szemérem Széll Farkast mindenestre a legcsekélyebb gyanúnak is eloszlatására sarkallta. „Magyar ember nem kéjszavár” – hihette Széll is Arany János nemzetkarakterológiájával egyetértve. Mint már utaltam rá, szerintem ezért is hallgat Széll a végrendelet 8. cikkelyéről. Ha alaposabban megismerjük Bessenyei Anna munkáit és levéltári álmukat alvó leveleit, talán rálelünk valaminő áruló nyomra.

Ha nem, akkor is feltehető, hogy György és Anna hat közös pusztakovácsi esztendője gyümölcsöző együttlét lehetett. A pletyka sem zavarhatta őket. „Napjaimnak kevés óráit, amelyekkel még rendelkezem, a természet igazságának áldozom fel. Az emberi ítéletet nem rettegem! – Síromnak halmain kárhóztatásodnak komor mennykövei hidegen alusznak el holttetemeim felett” – idézi *Az értelem kereséséből* Gálos. És megint rá mer kérdezni: „Annára gondolt-e?... Az emberi ítéletre azelőtt sem adott. [...] Ha Annára gondolt – tévedett; az utókor nem kárhóztatja érte.”

Hasznos egymásrautaltságuk pedig úgy értendő: az író Bessenyei elhallgatott ugyan, de segíthette megszólalni a vers nyelvén Annát. S Bessenyei Anna még házassági köteléken kívüli állapotukat és gyermektelenségüket is irodalmiasan kompenzálta. Erre a helyzetre – Annának még Pusztakovácsiba költözése előtt – Gálos így idézi *Az alkonyat* Bessenyeijét:

„A Társaságnak eredetében, tehát 1803 tavaszán írja e sorokat: *Az én életem pusztá ... gyermek nélkül való öregségemben gyönyörűségemért vágyódásomat csak képzelődéssel táplálom... Nincs kire tekinteni. Nincs kihez szólni... Kerüld a magános vénséget, ó boldog ifjú, mely a halálnak mord keservét elhúnyásod előtt érezeti.* Nem az érzelmességre hajló sorok, mint inkább a munkáiban mindenütt megnyilatkozó megnyugvás, a dolgok folyásába való beletörődés mondják el, hogy valóban megöregedett és érezni kezdte a magánosság leverő érzését. Hiányzott a házastárs, hiányzott a gyermek, az unoka, – hiányzott az eleven környezet.

*Mikor unokáid már aggott éltedben
Cirókálják orcád, szökdösnek öledben;
Nyakadnál megölel, orcádat csókolja,
Lábujjhegyre feláll: kis testét pótolja –
Melyik muzsikáért adnád csevegését
S karodon, öleden való enyelgését? –*

énekelte a *Természet világában*.”

Mintha erre a kitarulkozásra felelne Bessenyei Anna verseskönyvének legnyíltabb hangú XXI. darabja, amelyben felteszi az egyedül maradt, „a magánosságra kitett” nő legkínzóbb kérdéseit:

*Árva vagyok, érzem, nyugodalmam nincsen,
Nem találok férjet, aki rám tekintsen.
Atyám, anyám, bátyám, néném s szeretőm volt,
Hová lettek mégis? Felelet: mind megholt.
Mért élek hát magam árván elmaradva,
Férjnek feleségül mért nem vagyok adva?
Mikor engem minden szeretett és ölelt,
Bennem lelket, eszet, virtust és formát lelt.
Isten és természet együtt készítettek.
A magánosságra mégis így kitétek.*

Vajon az általam kiemelt „szeretőm volt” mai értelemben jelent-e szeretőt, s vonatkozhat-e Bessenyei Györgyre? Vagy másra utal? Akárhogy is volt, a „bátyámi” itt nem a nagybátyját, hanem a testvérét jelentheti (alighanem Pált, akihez verset is ír).

A *Természet világa* „unokáid”-víziójára is van felelet. 1811. február 24-e, Bessenyei György halála után Anna ezt a hiányzó gyerek-unokát találta meg unokaöccse, a kis Bessenyei Boldizsár személyében.

Boldizsár úrfi 1813-ban született Feketetőton, Anna József nevű bátyjának fia volt. Bessenyei Boldizsár kilenc-tízéves korában már kész költő: három kéziratot versesfüzet is maradt utána Patak és Debrecen könyvtáraiban (ahová Anna 1821-ben és 1823-ban – Bessenyei Györgyöt követve – a maga kéziratot füzeit Boldizsár verses irkáival együtt elhelyezte). Az egyik Boldizsár-kódex Bessenyei Anna verseit is tartalmazza.

A feketetőti „Mozartot” Bessenyei Anna a költészet janicsárjának nevelte. Több mint nyilvánvaló, hogy hathatós segítő közreműködéssel: Bessenyei Boldizsár „munkátskái” az ő energikus, jobbító keze nyomát is magukon viselik. Mily mértékben? – kideríthetik majd a versek kiadói. Boldizsár–„Mozart” a *Nénémnek írott verseskémiben* meg is köszöni ezt a segítséget: „Élj sokáig Bessenyei Anna, / A Mennyben legyen eleded Manna” stb., stb. Az esetlen-bájos klapanciák és teologizálások (mert Boldizsár természetesen kiképzett vallásos elmélkedő is) inkább Bessenyei Anna, semmint Boldizsár személyiségének, egy irodalmisággal, kegyességgel túlfűtött udvarházi „szalon” atmoszférájának lélektanilag érdekes dokumentumai. A nagy Bessenyei halott, a végképp elárvult, öregedő nagynéni orcáját legfeljebb kis unokaöccse „cirókálja”, s „szökdös ölében”; ő azonban a költészet muzsikájáért, az angyalok égi zenéjéért odaadja „csevegését”. Talán inkább deformál, mintsem alakít a gyermeki elmén. (Boldizsárból férfikorában mindenesetre nem lett költő. A Gulyás-féle írói életrajzokban – III, 1941, 182 – csak annyi maradt fenn róla: „Kétszer nősült. Első felesége Lasztóczy Anna, a második Ilosvay Paula volt. További sorsa ismeretlen.”)

*

Ha mindezt tudjuk Bessenyei Annáról negyedszázaddal ezelőtt, amikor Weöres Sándor *Három veréb hat szemmel* című költészettörténeti antológiája készült, W.S. mester poétiai közé (vagy akár a pataki, újhelyi, miskolci színtereken játszó *Psyché*-történetbe is) Bessenyei Anna biztosan belekerül! Hiszen benne van abban irodalmi levelezőtársa, Molnár Borbála is.

Ott lett volna a helye a poétikák között, mert nem volt tehetségtelen. Nemcsak áldozatos sorsa: költői műve is megérdemli, hogy fényre hozzuk Bessenyei György nagy nevének árnyékából.

Élek, félek, sírok, írok, gondolkozom:

Nyugalmam nem lehet, szüntelen dolgozom –

írta mottóként versei élére. Így kell munkálkodnunk nekünk is ismeretlenné süllyedt műveinek összegyűjtéséért és kiadásáért.

Örvendtes, hogy azokban a miskolci bölcsészhallgatókban, akik megértették: a könyvtár nélküli Miskolci Egyetem a maga formálódó Textológiai Műhelyének terveit csak a közeli Sárospatak történelmi könyvgyűjteményére és kincsesbánya-kézirat-tárának anyagára építheti; azokban a filozopterekben megvan a hajlandóság a „Nyugodnom nem lehet, szüntelen dolgozom” ars poeticájának elfogadására. A Textológiai Műhely célkitűzéseit követve (lásd erről programcikket az Irodalomismeret 1994/3-4. számában: *Kísérelt a Miskolci Egyetem Textológiai Műhelyének létrehozására*) először egy XVIII. századi sárospataki kéziratot publikáltak, majd hozzáfogtunk a Bessenyei Anna-hagyaték feldolgozásához. Kötetbe szeretnénk gyűjteni az író fellelhető írásait és leveleit; ennek a munkának az első lépése a pataki verseskönyv mostani hasonmás kiadása és a kéziratot hagyatékról készített felmérés,

aminek munkálataiba Bárdos Zoltán, Barkó Krisztina, Horváth Helga, Juhász Mónika, Kadocsa Balázs, Komócsi Valéria, Koncz Attila, Nagy Zsuzsanna, Nyikes Zita, Sváb Antal, Sziládi Gizella, Tóth Klára vettek részt, összeállításukat pedig Békési Gábor, Kerékgyártó Gizella és M. Papp Zsolt vállalta.

Csenkeszfi Poóts András *Hívő Tamás*ának publikálása után (Irodalomismeret, 1994/3. sz.) legyen ez a mostani közlemény a MISKOLCI IFJAK második EMLÉKOSZLOPA, s köszönjük meg a lehetőséget a *Széphalom*-évkönyvnek, hogy közleményünkől különnyomat is megjelenhet A MISKOLCI EGYETEM TEXTOLÓGIAI MŰHELYÉNEK FÜZETEI címmel. Úgy illendő, hogy az útjára bocsátott sorozat füzetit az a három tanárszerkesztő jegyezze, akik Sátoraljaújhely, Miskolc s Budapest összefogásával a Miskolci Egyetemnek Sárospatakra utaltságát ott hozzáférhető művek kiadásával demonstrálják; nevezetesen: Kováts Dániel, Porkoláb Tibor és Kovács Sándor Iván.

Égerházy László: Világszép nádszálkisasszony

BÉKÉSI GÁBOR – KERÉKGYÁRTÓ GIZELLA – M. PAPP ZSOLT

Bessenyei Anna irodalmi hagyatéka

Első megjelent művének a Kolozsvárott 1794-ben sajtó alá került *Ifjajak emlékoszlopa* tekinthető. Kéziratát nem ismerjük, a nyomtatott kiadás ajánlása „Méltóságos grófné Brézovitzai Horváth Susánna asszonynak [...], gróf és generális Széki Teleki Ádám úr istenfélő özvegyének” szól. Keresztes Máté szuperintendens, aki engedélyezi a kinyomtatást. „Ezen Ifjajak emlékezetoszlopát a keresztyén ifjajknak szívekbé keresztyéni kegyelmességet csepegtető munkának találta”, azaz protestáns kegyességi műről van szó, amiben rövid imádságok, könyörgések, versek, szoltárparafrázisok „csepegtetik a keresztyéni kegyelmességet”. A címtelen versek a könyvecskének több mint a felét foglalják el a 31. laptól a 64. lapig. A *Mutatótábla* szerint az *Ifjajak emlékezetoszlopa* 39 szemelvényt tartalmaz.

A Sárospatakon őrzött Bessenyei Anna-kéziratokat röviden már Gulyás József bemutatta idézett közleményében (ItK, 1930, 100).

Az egyik „kézirati kötetben (889/2.)” – írja Gulyás – Bessenyei Annának „több verses dolgozata olvasható. A *keresztyén hitnek gyümölcseiről* szól az első. Páros rímű versekben Gáván 1821-ben készült. [...] Egy másik versében árvíz idején Istenhez könyörög, egy harmadikban az Isten nagyságáról elmélkedik (*Leülök, hallgatom az Istent a porba*). Így ontja e hosszú versben a sorokat 1821 október havában Gáván. Prózában elmélkedik a léleknek a lélek felől való vizsgálódásáról, a teremtésről, a Jézus haláláról, feltámadásáról, mennybemeneteléről, a Szentlélek eljöveteleéről s a körülméltkedésről”.

E kéziratköteg mai jelzete Börzsönyi Józsefnek *A Tiszáninnen Református Egyházkerület Nagykönyvtárának (Sárospatak) kéziratkatalógusa* (1986) szerint: 824. A kézirát 1a-1b lapja autográf, 19a-22a lapja ismeretlen kéz tisztázata, a 22a lapon az utolsó kilenc sor megint autográf. Tartalomjegyzéke a következő:

1a: [Címlap] *A keresztyén hitnek gyümölcsei / melyeket / Bessenyei Anna / termett ezen heljen, hol a teremtő / maga plántálta hogy a rothadó ter/mészetből rothadatlanságot hozzon, / a halandóságtól halhatatlanságot / teremjen mint mennyei plánta az / örök életre hogy meg maradjon, / két különböző versékbe / Gáván, 1821.*

Losonczy István pataki könyvtáros ugyanitt olvasható megjegyzése szerint a kézirát 1821. november 24-én került Sárospatakra „Tekintetes Bessenyei Anna Kisasszony ajándékából”.

- 1b: Bibliai mottó, sorkezdet: „Gyümölcstöt teremjete...”
 2a-7b: Vers, sorkezdet: „Magamat magamban...”
 7b-8a: Vers, címe: *Egy árvíz idején Istenhez való könyörgésem.*
 8a-12b: Vers, címe: *Más*, sorkezdet: „A Jehova uralkodik...”
 12-13.lap: [a lapok jelzése a könyvtáros írásával] Négy lapnyi címtelen versrészlet (sorkezdet: „tökéletességgel, igazsággal...”) A verses füzetbe nem bekötött, abból kijáró, oda nem illő, két helyen átluggatott levél kézirata máshonnan származik.
 17a-18a: Próza, címe: *A léleknek vizsgálódása a lélekről*
 19a: Próza, címe: *A Teremtésről*
 19b-20a: Próza, címe: *A Jézusnak meg testesüléséről*
 20a-20b: Próza, címe: *A Jézusnak haláláról*
 20b: Próza, címe: *A Jézus feltámadásáról*

- 21a: Próza, címe: *A JÉZUSNAK Menyben meneteléről*
 21a: Próza, címe: *A SZENT LÉLEKNEK eljövételéről*
 21b-22a: Próza, címe: *A KÖRNYÜL Metélkedésről*
 22a: Próza, címtelen záró sorok, sorkezdetek: „A felül írt igazságnak erősége...”

Megjegyzés: A 2a, 7b, 8a lapon kezdődő szövegek megvannak a debreceni R 662 jelű kéziratban is (a 14a, 22b, 23a lapoktól kezdődően).

Gulyás József így írja le a másik sárospataki kéziratot (ItK, 1930, 99):

A „886. számú füzet: *A tiszta és józan értelemnek tseppjei* [...] Gáván készült 1823-ban, s régi tárgyat dolgoz fel: a lélek és a test párbeszédét. [...] Ebbe be van iktatva Vályi László verses levele a költőnő 1815-ben megjelent verseiről és Intzédi Borbála levele hozzá.” Egy másik beszélgetésbe „bele van ismét szöve Bessenyei József és Bessenyei Anna levélváltása 1823-ból.”

Ennek a kéziratkötegnek a jelzete a Börzsönyi-katalógusban: 821. A katalógus kérdőjellel mondja autográfának, mert csak címlapja és 1b lapja saját kézírású, a 2a-16b lapok ugyanannak a kéznek a tisztázata, mint az előbb leírt 824 jelű kézirat. Tartalomjegyzéke a következő:

- 1a: [Címlap] *A tiszta és józan értelemnek / tseppjei melyek főjnek / a leleknek és a testnek együtt való / vetélkedésiből, és ismét azok / nak szent egyesületekből / Készült Gáván 1823 / Nagy Besenyői Bessenyei Anna által.*
 1b: Bibliai mottó, sorkezdetek: „akik test szerint járnak...”
 2a-7a: *A lélek beszélgetése a testtel* [próza, a továbbiakban csak a verseket különböztetjük meg].
 7a-8a: Vályi László verses levele Bessenyei Annához, sorkezdetek: „Istenem be szép olly...”
 8a: A dialógus folytatása.
 8a: Intzédi Borbála levele Bessenyei Annához, megszólítása: „Édes kedves Néném Aszszony...”
 8a-10b: A dialógus folytatása.
 11a-11b: *Az Úton való beszélgetések*
 11b: A dialógus folytatása.
 11b: Címtelen vers, sorkezdetek: „Ha szívem ezután...”
 11b: A dialógus folytatása.
 11b-12a: Bessenyei József levele Bessenyei Annához.
 12a: Bessenyei Anna válaszelevele Bessenyei Józsefhez.
 12a: A dialógus folytatása.
 12a-12b: Címtelen vers, sorkezdetek: „Be szép és jó dolgot...”
 12b: A dialógus folytatása.
 13a: Címtelen verses imádság, sorkezdetek: „Atyám add meg nekem...”
 13a-16b: A dialógus folytatása.

A Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára (Debrecen) kézirat-katalógusa (szerkesztette Fecske Csaba és Lévai Botond, 1979) szerint a könyvtár Bessenyei Annának két verses füzetét őrzi. Az R. 662/1 számú ez:

Nagy-Bessenyei / Bessenyei Boldizsár / Versei és egyéb Munkátskái / készült / Gáván 1821 / Nyoltz Esztendő s koromban [eddig ismeretlen kéz írása, majd Bessenyei Anna kezével:] *Jegyzés. / A tizenharmadik levelen / kezdődnek a Nagy Bessenyei / Bessenyei Anna versei is / ebben a könyvben.*

A 13a lapon a cím megint Bessenyei Anna kézírásával:

A Jézus Hitinek gyümölcsei / melljeket Nagy / Bessenyei Bessenyei Anna termett, / ezen helyen, hol a Teremtő maga / plántálta, hogy a rothado termé / szetből, rothadatlanúságot hozzon, / a halandóságból halhatatlanságot / teremjen mint Mennyei plánta / az örök életre hogy az meg maradjon --- / két különböző versekbe - / Gáván 1821.

- 13b: Kettős autográf bibliai mottó, sorkezdetek: „birják az esztelenek...”, „Gyűjtsetek kintset...”
- 14a-22b: Ismeretlen kéz tisztázata a „Magamat magamban...” kezdetű versről. (Lásd ezt a 824. számú sárospataki kéziratköteggben is, 2a-).
- 22b-23a: *Egy veszedelmes árvízkorai verseim* (Lásd még *Uo.*, 7b-.)
- 23a-36b: *Más.* A vers sorkezdete: „A Jehova uralkodik...” (Lásd még *Uo.*, 7b-.)
- 37a: *Más újabb verseim karácsonyra.* Sorkezdete: „Az élet leszállott...”
- 37b,38a: *Más.* A vers sorkezdete: „Egy láthatatlan nagy erő...”
- 38b: Bessenyei Anna levele Budai Ézsaiáshoz, Gáva, 1822.

A másik debreceni kézirat az R. 985 szám alatt található. Teljes egészében autográf. Tartalomjegyzéke a következő:

- 1a: [Címlap] *Bessenyei Anna újabb Munkái / mellyek folynak / A' Léleknek tiszta okoskodásaiból a Leiki Testnek / és Erkölcöknek Nevekedésire / Gáván 1823^{dk} Esztendőben*
- 1b: Bibliai mottó, sorkezdete: „A' lélek az a' ki...”
- 2a-5b: *A lélek beszédi*
- 6a-6b: *A' Teremtésről*
- 6b-8a: *A' Jésus meg testesüléséről*
- 8a-8b: *A' Jésus fel támadásáról* [!]
- 8b: *A' Jésusnak Menybe meneteléről*
- 9a: *A' Szent Léleknek el jöveteléről*
- 9b-10a: *Az emberi Méltóságról és Kötelességről*
- 10b: Bessenyei Anna levele Budai Ézsaiáshoz, Gáva, 1823. Megszólítása: „Tellyes tiszteletü Drága püspök Ur!”

Sárospatakról (a Nagykönyvtár levéltárából), Debrecenből és a budapesti Ráday Gyűjteményből Bessenyei Annának eddig kilenc kiadatlan levele került elő. Ezek a következők:

1. Bessenyei Anna levele Budai Ézsaiáshoz (autográf), Gáva, 1822. (Debrecen, R.662, 38b.)
2. Bessenyei Anna levele Budai Ézsaiáshoz (autográf), Gáva, 1823. (Debrecen, R.985, 10b.)
3. Bessenyei Anna levele Szakács Pálhoz (csak az aláírás autográf), Gáva, 1829.február 14. (Sárospatak, B, LI, 22, 096, 56.)
4. Bessenyei Anna folyamodása a Tiszáninneni Református Egyházkerülethez (ismeretlen kéz írása), Gáva, 1832.július 18. (Sárospatak, B, LV, 23, 749, 328.)
5. Bessenyei Anna levele „Fő Tisztelendő Szuper intendens Ur”-hoz (ismeretlen kéz írása), Gáva, 1832.szeptember 15. (Sárospatak, B, LV, 23, 811, 390.)
6. Bessenyei Anna folyamodása a Tiszáninneni Református Egyházkerülethez (csak az aláírás autográf), Gáva, 1834.január 23. (Sárospatak, B, LVI, 24, 409, 19.)
7. Bessenyei Anna levele Rakovszki Dánielhez (autográf), Gáva, 1834.május 4. (Debrecen, R.725.)
8. Bessenyei Anna levele Szemere Pálhoz (autográf). Gáva, 1836.június 2. (Ráday Gyűjtemény, Bp., 2527. Vö.: Kozma Borbála – Ladányi Sándor: *A Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteményének kéziratkatalógusa*, Bp., 1982.)
9. Bessenyei Anna levele Somosy János sárospataki professzorhoz (autográf), Gáva, 1841.július 4. (Sárospatak, B, LXIV, 28, 575, 235.)

Természetesen nem hisszük, hogy katalógusunk Bessenyei Anna irodalmi hagyatékának teljes jegyzéke lenne. Könyvtárak s levéltárak még több művét őrizhetik, főként levelei kerülhetnek elő nagyobb számban.

